

ДУХОВНІ ЦІННОСТІ МОЛОДІ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Актуальність теми. Проблема формування духовних цінностей української молоді є досить актуальною в наш час та однією з ключових на сучасному етапі розвитку нашої держави. Адже в період, коли в Україні відбуваються такі швидкоплинні та різкі зміни, коли суспільство ще знаходиться в межах постреволюційного етапу, активізується особлива увага до проблем особистості, формування її духовних цінностей. Саме вони виступають основним чинником в формуванні таких якостей як людяність, справедливість, милосердя, виражають усвідомлення людиною власного місця в суспільстві та призначення у ньому. Це безпосередньо впливає не лише на індивідуальність, а і на духовне життя суспільства в цілому.

Сучасний розвиток українського суспільства насичений багатьма трансформаційними процесами, що зумовлює власні шляхи розвитку та зміни цінностей. Перед індивідом відкрилась можливість встановлення власних цілей і визначення реальних умов їх досягнення. Формування цих цілей здійснюється в умовах кризового суспільства, коли старі принципи втратили своє значення, а нові ще не встигли утвердитися [1, с. 181]. Молодь, як основна діюча та свідома сила, постала перед складним вибором, адже набір ціннісного світогляду формується під впливом глобальної зміни ступенів загальнолюдських цінностей. Прикро визнавати, що зміна суспільного життя ставить в пріоритет цінності особистого рівня, які забезпечують лише власні потреби та провокують розквіт егоїзму в свідомості людини. Особливо це відчутно в особистості, що знаходиться на шляху формування власного бачення навколишнього, яка тільки зіткнулась із визначенням духовних обмежень для себе.

Україна як незалежна держава, що не так давно стала на самостійний шлях формування нових соціально-економічних, політичних, духовних орієнтирів, свої ідеї, мрії та сподівання значною мірою пов'язує із молоддю. Адже саме вона сьогодні виступає активною силою політичних змін і залежно від того, які цінності вона приносить у ці зміни, яку культуру впроваджує, багато в чому буде залежати майбутнє суспільства, його подальший напрям розвитку.

Проблемами визначення сутності духовних цінностей та їхніми проявами займалися видатні мислителі минулого: Сократ, Платон, Аристотель, Епікур, Сенека, Марк Аврелій, Д. Дідро, І. Кант, Г. Сковорода та інші. Зверталися до проблем цінностей особистості, динаміки їх розвитку відомі науковці, психологи, соціологи, філософи, політологи та педагоги: М. Вебер, Ж. Бодріяр, К. Маслоу, Дж. Роттер, М. Бердяєв, В. Бех, М. Головатий, В. Кудрявцев, Л. Шинкарук, В. Довженко, М. Савчин, М. Рокич, В. Козаков, П. Ситник, С. Франк, І. Надольний, В. Ядов, С. Чукут, Н. Жигайло та інші.

Мета дослідження: аналіз ціннісних орієнтирів молоді, їхня динаміка в сучасному українському суспільстві та проведення аналізу ролі чинників, що здійснюють вплив на даний процес.

Завдання дослідження: проаналізувати особливості духовного світу сучасної молоді та дослідити тенденції розвитку їхніх цінностей в глобалізованому світі.

Об'єкт дослідження: вплив різних чинників суспільства на формування цінностей сучасної молоді.

Предмет дослідження: принципи, способи формування духовних цінностей та їх зміст у студентської молоді України.

Цінності – це своєрідний вияв потреби, оскільки людина завжди хоче перебувати в комфортному стані, і водночас прагне, щоб цей стан змінювався, розкривався в певному напрямі і за певними принципами. Вони відіграють чи не найважливішу роль не тільки для кожної особистості, але й для суспільства в цілому. Саме цінності в житті кожної людини є основою для вибору життєвих орієнтирів. На додаток до цього, цінності являють собою механізм, який допомагає людині закласти в собі основні життєві орієнтири, встановити правильний духовний стан і задуматися над правильністю своїх дій.

Поняття «цінність» широко використовується в сучасних суспільних науках (філософії, психології, філософії), де воно трактується, як суб'єктивне відображення у свідомості індивіда деяких специфічних властивостей предметів і явищ навколишнього середовища. Ставлення того або іншого об'єкта навколишньої дійсності до цінності виявляються в його здатності задовольняти потреби, інтереси й мету життя людини [6, с. 256].

Зважаючи на велике різноманіття ціннісних орієнтацій молоді, їх можна поділити на певні категорії, зокрема: інтелектуально-освітні цінності, культурні цінності, політичні цінності.

Інтелектуально-освітні цінності необхідно розглядати в ракурсі розумового, творчого потенціалу, який, на жаль, значно знизився за останні роки. Цей феномен вчені пов'язують, насамперед, з погіршенням фізичного та психічного здоров'я молодого покоління. Соціологи твердять, що свої інтелектуальні здібності молодь оцінює досить низько. В очах молодих продовжує падати цінність розумової праці, освіти і знань. Навіть студенти не надають великої уваги знанням, не надають їм повноцінного значення.

Щодо культурних цінностей сучасної молоді, то суспільство, яке на перший план поставило матеріальне благополуччя та збагачення, формує відповідну культуру і життєві потреби молоді. Наприклад, універсальний характер, за спостереженнями науковців, має для багатьох молодих людей акт покупки добре розрекламованих товарів. Залучення до світу престижних і красивих речей стає самоціллю існування, смыслом буття. Культ моди, речей оволодіває свідомістю молоді і набуває універсального характеру. Класична культура починає втрачати цінність і привабливість.

Спостерігалася тенденція до подальшої дегуманізації і деморалізації соціокультурних цінностей. Ця тенденція проявлялася в піднесеному інтересі молоді до сцен та епізодів насилля і сексу, жорстокості в кінематографі, телебаченні, театрі, музиці, літературі, мистецтві. В результаті такого підходу відбувається тотальне викорінення із культурного обігу цілого пласту культури, мистецтва, науки. Народна культура (традиції, звичаї, обряди, фольклор) сприймається більшою частиною молодих як анахронізм (непотрібний пережиток) [7, с. 41-43].

Соціологічні дослідження свідчать про те, що сучасна українська молодь, у своїй більшості, зорієнтована на матеріальні цінності. Її досить сильно приваблюють гроші, заробітки, бізнес, участь в управлінських структурах. Поряд із цим спостерігається тенденція росту інтенсивних духовних пошуків, орієнтації на істинні цінності, що проявляється у збільшенні інтересу до світової та національної культури, історії своєї сім'ї, народу. Останнім часом під впливом героїчних подій на Майдані, російської агресії проти України наростає хвиля патріотизму в суспільстві, зокрема й серед молоді [7, с. 40].

Проблема духовності й духовної культури молодої людини завжди хвилювала й хвилює кожного педагога, вихователя, куратора, адже формування її духовної культури – це ще й формування її свідомості, світогляду, включення в економічне, політичне, культурне життя народу, уклад життя сім'ї, нації. Оволодіння студентською молоддю духовною культурою підносить свідомість особистості на вищий щабель, наповнюють життя й діяльність високими громадськими цілями.

Духовність зміцнює єдність усього суспільства, забезпечує подолання труднощів на шляху його розвитку. Духовно-моральне виховання молоді – це водночас велика відповідальність і джерело зміцнення нації. Духовно-моральний потенціал складають загальнолюдські та християнські цінності, моральні норми, які є регуляторами взаємовідносин у суспільстві. Звичайно, людина не може жити тільки за рахунок духовних цінностей. Але сучасна молодь взагалі не бачить сенсу в духовності. Це певною мірою пов'язано із вихованням, а також середовищем, в якому людина реалізовується, суспільством, в якому вона живе. У теперішній час, коли є можливості для духовного зростання, сучасні молоді люди не потребують цього [2].

Аналізуючи досвід попередніх поколінь, на наш погляд, сьогодні відбувається занепад духовних цінностей сучасної молоді. Засоби Інтернет-мережі, розповсюдження телебачення, «важкий рок», дефіцит української книги, витіснення її продукцією масової культури сприяли тому, що сучасна молодь не прагне духовно збагачуватися.

Відбувається певний ціннісний конфлікт поколінь. Такі поняття, як честь, гідність, скромність, милосердя, співчуття, совість, справжня любов, справедливість, вихованість, гарні манери поведінки, релігійність, культурні цінності, ввічливість і навіть гордість є не пріоритетними для сучасної молоді і відходять на задній план. Все більшого значення набувають матеріальні цінності, а також егоїзм, жорстокість, хамство. Не варто опускати роль і засобів короточасної ейфорії (наркотики, алкоголь, безладні статеві стосунки), що оволодівають молоддю і сприяють деградації особистості (у людини виникає психічна, а згодом і фізична залежність від цих речовин та засобів). Тоді ні про які духовні цінності уже не може йти мова; особистість втрачає ознаки приналежності до виду *Homo sapiens*, нею керують інстинкти, які змушують думати, як знайти нову дозу ейфорії [3].

Пошук цінностей для сучасного молодого покоління є проблемою, адже в наш час часто забувають про справжні цінності, які є актуальними: сім'я, діти, щастя, любов, а переходять на зовсім інші, які не є досить важливими. Сучасним людям важливо як ти одягаєшся, що їсиш, яка в тебе марка телефону чи машини. Нікому не цікавий твій внутрішній світ. Людство збідніло, у світі дедалі частіше зустрічаються жадібність та дріб'язковість.

Матеріальні цінності починають займати передові позиції, при цьому нехтуючи моральні. Людина стає залежною від того світу, в якому перебуває: від грошей, влади, власних примх. Молодь не хоче бути ні перед ким відповідальною. Вона знаходить свою зону комфорту, знаходить радість у спілкуванні в соціальних мережах. Це змінює людську ментальність, робить людину неспокійною та знервованою [2].

Найбільший вплив на формування уявлень про навколишній світ справляє телебачення. Через великий обсяг інформації підлітки не встигають часом її обробляти, і це призводить до того, що вони втрачаються можливість самостійно думати та аналізувати, логічно думати.

Таким чином, виховується простий глядач без своєї думки, особа, в якій зникає здатність аналітично мислити. Буває, що молоді люди проводять більше часу за екраном телевізора, ніж цього вимагають від них власні потреби. Навіть появилася думка, що проведення особистого часу перед телевізором перетворюється в своєрідний наркотик, в буквальному сенсі цього слова. Сучасні телешоу та телепрограми показують, що нібито успіх людини, щастя залежить від матеріальних благ; висвічують деякі внутрішні та соціальні заборони, що в подальшому пробуджують низькі людські інстинкти та привертають увагу до телевізора. Потім людина шукає будь-які шляхи, щоб отримати необхідну суму грошей на придбання цих цінностей, без яких людина вже не може обійтись. Це підвищує рівень злочинності та падіння моралі в суспільстві [4, с. 14].

Сьогодні ми є свідками того, як людина отримує інформацію в незліченній кількості. Саме тому сучасна молодь не може до кінця все осмислити. Людям бракує часу, спокою, вона втрачає природний режим. Сьогодні кожному пропонують все готове, залишається лише скористатися цим. Людина, сама цього не помічаючи, стає рабом, і, водночас, забуває про ту мораль, з якою її виховували. Це призводить до глибокої психологічної кризи особистості, в основі якої лежить духовна криза: відсутність тих чи інших цінностей. Людям все складніше вибирати, що для них важливіше: матеріальне чи духовне. Прикро казати, але сучасна молодь має прагматичну орієнтацію: матеріальні цінності вважаються пріоритетом.

Після проголошення незалежності в Україні відбуваються глибокі трансформаційні процеси, з-поміж яких визначальними є модернізація українського соціуму та його демократизація, що детермінує формування сучасної української нації та її держави. Трансформація сучасного українського суспільства здійснює значний вплив на свідомість молоді. Ідейний плюралізм, демократичні інститути влади спричинили створення в свідомості сучасної молоді нової системи цінностей [8, с. 71].

Ці зміни торкнулися, на перший погляд, традиційних цінностей таких, як сім'я, друзі, релігія. Але роль цих цінностей в сучасному світі зростає, адже молодь намагається саме в них знайти захист від сучасних проблем, можливо почути життєву пораду чи за допомогою них подолати деякі труднощі. Але з іншого боку молоді люди проявляють низьку активність в суспільній самоорганізації, а потенціал соціальної активності є досить великим.

Сьогодні світогляд молоді зазнав великих змін. Молодь стає все більш розкутою та самостійною. Але не завжди самостійність є хорошою рисою, адже стикаючись з доволі жахливими реаліями життя підлітки стають байдужими до навколишнього світу, погіршуються їх взаємини з батьками та друзями. Звісно, що й зараз змінилися й цінності нового покоління, якщо 15-20 років тому головним пріоритетом було навчання, поважне ставлення до оточуючих, то теперішнє покоління менше слухається батьків, а деяких взагалі не хвилює їхня думка. Більше проявляються егоїстичні настрої, інертне ставлення до всього, що відбувається поза межами своїх інтересів [5].

Важливим фактором щодо утвердження цінностей молоді виступають ЗМІ. Вони контролюють значну частину дозвілля молоді та виступають інструментом керування ціннісними орієнтирами молоді. Засоби масової інформації несуть відповідальність за те, що сучасна молодь росте такими готовими споживачами. В теперішній час молодь, як ніколи, знаходить під постійним тиском з боку реклами та ЗМІ. Але, як правило, студенти недовірливо ставляться до того, що їм говорять. Вони вірять в те, що бачать власними очима, а не в те, що їм розповідають. Вони з часом навчилися розпізнавати брехню в чужих

обіцянках, відокремлювати пусті слова від реальних дій і не путати їх із реальними бажаннями [5].

Система цінностей у житті людини є найважливішою частиною, фундаментом у структурі особистості. Цінності та ціннісні орієнтири людини підкреслюють неповторність та індивідуальність кожної людини, вони спрямовують людину на правильний шлях її розвитку і обумовлюють її поведінку та діяльність, крім того, спрямованість людини на певні ціннісні орієнтири безсумнівно позитивно впливає на процес формування суспільства в цілому. Держава, її освітня система, ЗМІ, військо, трудові колективи, органи державного управління та місцевого самоврядування здійснюють важливу роботу з формування національної свідомості та історичної пам'яті народу, утвердження ідей, цінностей, принципів і норм, на яких побудовано державний та суспільний лад, захищають національні інтереси та національну гідність спільноти [9, с. 67].

Одним з найважливіших факторів у формуванні духовних цінностей сучасної української молоді стала Революція Гідності. Вона принесла в життя як позитивне, так і негативне. Кожен відчув у собі зміни, які принесла ця подія, в кожній людині пробудився патріотизм, і це ще більше спонукало до нових політичних змін. Все це відкрило очі багатьох на справжнє бачення навколишнього – змінилися цінності, змінилися бажання та мрії, змінилися пріоритети. Революція Гідності здійснила великий прорив у свідомості кожного українця, вона надала нам такі якості як міць, хоробрість, відвага, повага одне до одного, застала весь світ заговорити про Україну, що в свою чергу пробудило гордість та повагу за українські звичаї та традиції. Але, на превеликий жаль, залишилися такі люди, які навіть не прагнуть змін, вони просто залишилися глядачами, які знехтували цінностями Майдану заради власного добробуту та відчуття спокою.

Зараз наша держава перебуває на важкому етапі своєї трансформації. Неймовірно патріотичний та талановитий народ, на чолі якого стоїть байдужа та корумпована влада; великий розрив у цінностях між східною та західною частинами нашої країни, а, в додаток до цього, російська агресія на Донбасі та окупований Крим – ці події також вплинули на формування духовних цінностей та пробудили нову хвилю любові до рідної землі, прагнення боротись за свої права та європейське майбутнє нашої держави. Саме тому молоде покоління повинне в процесі трансформації пристосовуватись до цих змін, і, разом з тим, виховувати в собі своєрідний дух, культуру та мораль.

Висновки: Отже, формування цінностей молоді в сучасному українському суспільстві здійснюється під впливом багатьох різних факторів. Їй важко зорієнтуватись в такому світі, де панує інформаційна війна, де існує різноманіття цінностей, коли в суспільстві існують одні манери поведінки, а з телевізора лунають зовсім інші. Тому молоді доводиться самій розставляти пріоритети і, відповідно, життєві цінності. І від цього рішення деякою мірою і буде залежати майбутнє України. Адже саме молоді люди формують майбутнє нації.

Також важко переоцінити роль таких інституцій, як сім'я, друзі, ЗМІ, адже в трансформаційному процесі вони є дуже важливими, бо саме їхня роль є визначальною у формуванні власних поглядів на світ, особистих якостей та моралі в житті кожної молодої людини.

Трансформаційні процеси в Україні за останні роки характеризуються значними змінами в соціально-економічній сфері суспільства, що призвело до виникнення суперечностей в духовному та політичному житті, взаємовідносин між етносами. Таким чином, державні інститути повинні змінити своє ставлення до молодіжної політики, щоб творити справжню демократичну країну.

Важливість духовних цінностей в молоді буде зростати тоді, коли буде взаємозв'язок між всіма цінностями, що формують особистість та її роль в суспільстві; коли сама держава буде більше орієнтована та спрямована на виховання молоді.

Література

1. Щепова Д. Р. Ціннісні орієнтації сучасного українського студентства / Д. Р. Щепова // Вісник Запорізького національного університету. – 2010. – №2. – с. 181 – 184
2. Василюк Р. А. Духовний світ сучасної української молоді: аспекти, проблеми, перспективи [Електронний ресурс] / Р. А. Василюк // Матеріал розміщено в рамках

- проведення Форуму педагогічних ідей «Урок».–2014. –Режим доступу: http://osvita.ua/school/lessons_summary/education/38899/
3. Химчук Л. І. Цінності сучасної молоді [Електронний ресурс]/Л. І. Химчук – Режим доступу: <http://osvitata.com/osvita-ta-religiya/tsinosti-suchasno-molodi.html>
 4. Пірен М. І. Ціннісні орієнтації молоді в українському суспільстві на сучасному етапі /Пірен М.І. // Освіта регіону. – 2011. – №4– с. 12 – 19
 5. Целякова О. М. Духовність і ціннісні орієнтації студентської молоді України в трансформаційному суспільстві [Електронний ресурс]/О. М. Целякова // Гуманітарний вісник ЗДІА. – 2009. – Випуск 38. – Режим доступу: http://www.zgia.zr.ua/gazeta/VISNIK_38_22.pdf
 6. Довженко В. О. Виховання духовних цінностей у студентської молоді в полікультурному просторі /В. О. Довженко // Духовність особистості: методологія, теорія і практика: Зб. наук. пр. /Гол. ред. Г. П. Шевченко. – Вип.6. – Луганськ: Вид-во Східноукр. нац. ун- ту ім. В. Даля, 2004. с. 255–265
 7. Баранівський В. Ф. Ціннісні орієнтації студентської молоді та їх в консолідації українського суспільства /В. Ф. Баранівський // Науковий вісник. Серія «Філософія». – Харків: ХНПУ, 2014. – №43. – с. 39 – 52
 8. Гнасевич Н. В. Українська національна ідея: генеза та сучасний зміст / Н. В. Гнасевич // Світоглядні та соціокультурні засади формування української модерної нації: моногр. / авт.колектив : О. М. Рудакевич (керівник) та ін. – Тернопіль : ТНЕУ, 2015. – 256 с.
 9. Рудакевич, О. Національний принцип самоорганізації соціуму [Електронний ресурс]/ Олег Рудакевич // Нова парадигма. – Вип. 76. – 2008. – С. 62-72.
 10. Гнасевич Н. В. Форми вияву української ментальності в контексті формування правової держави / Н. В. Гнасевич, І. В. Гнасевич, В. К. Паучок // Психологія і суспільство. – 2011. – №3(45). – С. 14-21.
 11. Гончарук, Т. В. Філософія сучасного українця у форматі інноваційного суспільства / Т. В. Гончарук // Наукові записки. Сер. Філософія. – Острог : Національний університет «Острозька академія», 2011. – Вип. 9.
 12. Світоглядні та соціокультурні засади формування модерної української нації: монографія / Гончарук Т. В., Гнасевич Н. В., Гурик М. І., Рудакевич О. М., Томахів В. Я., Чигур Р. Ю., Шумка М. Л.; кер. авт. кол. О. М. Рудакевич. – Тернопіль : ТНЕУ, 2015. – 255 с.